

2019-21

M.A. Education

Total Pages : 7

PC-6423/NK

O-12/2119

METHODOLOGY OF EDUCATIONAL RESEARCH-I

(Semester-I)

(Reg. DE)

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note : Attempt *two* questions each from Sections A & B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 10 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

I. What do you mean by term research problem? Discuss role of review of related literature in the process of research.

4+6

II. Discuss the different types of Educational Research. Point out the differences between Fundamental, Applied and Action Research.

4+6

6423/NK/1010/HHH/508

[P. T. O.]

- III. Describe the steps involved in research process with suitable illustration. 10
- IV. What is Hypothesis? Discuss the procedure of testing a research hypothesis in detail. 2+8

SECTION—B

- V. Discuss major measure of central tendency are used in educational research. In which conditions median is preferred over mean to represent data and why? Give suitable examples. 3+5
- VI. What do you mean by measures of variability? Which is most preferred measure of variability and why? 4+6
- VII. What are the various Kinds of charts and diagrams which are used in data analysis? Distinguish between line chart, bar chart and histogram. 4+6
- VIII. Discuss different properties of Normal probability curve by citing suitable examples. 10

SECTION—C

(Compulsory)

- IX. Write short notes on the following :

1. Type I and Type II error

2. What is Graphical representation of Data?
3. What are the steps of calculating geometric mean of data set?
4. Enlist priority areas of research in India
5. Write note on ogive curve along with illustration
6. Nature of Educational research
7. Limitations of Educational Research
8. Sources of research problem
9. Write a short note on Quartile deviation
10. Advantage and disadvantage of histogram. $10 \times 3 = 30$

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 10 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3-3 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

- I. ਖੋਜ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਖੋਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸਬੰਧਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।
4+6
- II. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
ਮੁੱਢਲੀ (Fundamental), ਵਿਵਹਾਰਿਕ (Applied) ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆਤਮਿਕ (Action) ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ।
4+6
- III. ਉਚਿਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੋਜ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਪੜਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।
10

- IV. ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਕੀ ਹੈ? ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਦੇ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ
ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 2+8

ਭਾਗ—B

- V. ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਮੁਖ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮਾਪਾਂ
ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ
ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮਾਧਿਕਾ (Median) ਨੂੰ ਮੱਧਮਾਨ (Mean) ਦੇ
ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ? ਉਦਾਹਰਣ
ਦਿਓ। 3+5+2
- VI. ਪਰਿਵਰਤਨ (Variability) ਦੇ ਮਾਪ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ਪਰਿਵਰਤਨ (Variability) ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਵਾਲਾ ਮਾਪ
ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ? 4+6
- VII. ਡੇਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿਚ ਚਾਰਟ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ
ਕਿਸਮਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਲਾਈਨ ਚਾਰਟ, ਬਾਰ ਚਾਰਟ
ਅਤੇ ਹਿਸਟੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਦੱਸੋ। 4+6

VIII. ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਮ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਕਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-
ਵੱਖਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।

10

ਭਾਗ—C

(ਲਾਜ਼ਮੀ)

IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

1. ਟਾਈਪ I ਅਤੇ ਟਾਈਪ II ਗਲਤੀ
2. ਡੇਟਾ ਦੀ ਗ੍ਰਾਫਿਕਲ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਕੀ ਹੈ?
3. ਡੇਟਾ ਸੈਟ ਦੇ ਜਿਓਮੈਟ੍ਰਿਕ ਮਾਧਿਅਮ (Geometric mean) ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਕੀ-ਕੀ ਪੜਾਅ ਹਨ?
4. ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ ਦੇ ਪਹਿਲ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ।
5. ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਓਗੀਵ ਵਕਰ (Ogive curve) 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

6. ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 7
7. ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ K
8. ਖੋਜ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਸੋਮੇ II
9. ਚਤੁਰਥਕ ਵਿਚਲਨ (Quartile deviation) 'ਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ
ਨੋਟ ਲਿਖੋ
10. ਹਿਸਟੋਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ। $10 \times 3 = 30$
-

PC-6422/NK

O-12/2119

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF EDUCATION-II

(Semester-I)

(Reg. DE)

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 60

Note : Attempt *two* questions each from Sections A & B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 10 short answer type questions carrying 2 marks each.

SECTION—A

- I. What is Skinner's theory of learning? Explain in detail. 10
- II. Explain Piaget's theory of cognitive development. 10
- III. Describe the role of Educational Psychology for the teachers. Give examples. 10

6422/NK/1010/HHH/507

[P. T. O.]

- IV. What is an experimental method? What are its advantages and limitations? 4+3+3

SECTION—B

- V. What are the causes that break down the students mentally? Which means can be adopted for improving the mental health of students? 4+6

- VI. What do you mean by term 'Stress'? Show your familiarity with coping techniques of stress. 3+7

- VII. Describe social and spiritual intelligence and explain its application in life. 5+5

- VIII. Explain Thurstone's theory of intelligence. 10

SECTION—C

(Compulsory)

- IX. Write short notes on the following :

1. Emotional intelligence
2. Gardner's theory of intelligence

evaluate

3. Scope of Educational Psychology

4. Organizational Stress

5. Case study

6. Factors affecting learning

7. Skinner's learning theory

8. Extra organizational Stressors

9. Gagne's theory of learning

10. Cattell's theory of intelligence.

10×2=20

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 10 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2-2 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

I. ਸਕਿੰਨਰ ਦਾ 'ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ' ਕੀ ਹੈ? ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 10

II. ਪਿਆਜ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨਾਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10

III. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਦਿਓ। 10

- IV. ਇਕ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ
ਕੀ ਹਨ?

4+3+3

ਭਾਗ—B

- V. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੌਤਨ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਨ
ਹਨ? ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜੇ-
ਕਿਹੜੇ ਢੰਗ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?

4+6

- VI. 'ਤਣਾਓ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਤਣਾਓ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ
ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

3+7

- VII. ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸੂਝ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ
ਦੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਹੱਤਤਾ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।

5+5

VIII. ਬਰਸਟਨ ਦੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

10

ਕਰੋ।

ਭਾਗ—C

(ਲਾਜ਼ਮੀ)

IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

1. ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਬੁੱਧੀ
2. ਗਾਰਡਨਰ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ
3. ਵਿਦਿਅਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਘੇਰਾ
4. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਤਣਾਅ
5. ਕੇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ

6. ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ
7. ਸਕਿੰਨਰ ਦਾ ਸਿਖਿਆ ਸਿਧਾਂਤ
8. ਵਾਧੂ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਤਣਾਅ
9. ਗੈਗਨੇ ਦਾ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ
10. ਕੈਟਲ ਦਾ ਬੁੱਧੀ ਸਿਧਾਂਤ।

10×2=20

Roll No. ....

Total Pages : 7

6421/NK

O-12/2119

**PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF
EDUCATION**

Semester-I

(Regular & Distance Education)

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 70

Note : Attempt **two** questions each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 10 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. Discuss meaning and functions of education with the help of suitable examples. 3,7
2. What are aims of education? Also discuss determinants of education. 5,5

6421/NK/259/W/1010

[P. T. O.]

3. Explain vocational aim of education. Also synthesize individual versus social aim of education. 5,5
4. "Education and Philosophy are two sides of a coin." Comment upon the statement. 10

SECTION—B

5. Elaborate concept of Epistemology, Sociology and Metaphysics. 3,3½,3½
6. Discuss concept of discipline and role of teacher according to idealism, pragmatism and naturalism. 5,5
7. Discuss educational thought of Rousseau. 10
8. What are values? Classify values with suitable examples. 10

SECTION—C

9. Write short notes on :
  1. Importance of aims of education
  2. Need of aims of education
  3. Knowledge aim

4. Education for character building
5. Concept of Philosophy
6. Curriculum according to Pragmatism
7. Aims of education according to Naturalism
8. Method of teaching as suggested by Tagore
9. Concept of discipline according to Tagore
10. Role of education in including values.

10×3=30

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 10 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3-3 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 3,7
2. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਆਸ਼ੇ (ਮੰਤਵ) ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ। 5,5
3. ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਆਸ਼ਾ (ਮਨੋਰਥ) ਵਿਚਾਰੋ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬਨਾਮ ਸਮਾਜਿਕ ਆਸ਼ੇ ਦਾ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਵਿਚਾਰੋ। 5,5

4. 'ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਕ ਹੀ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਾਸੇ ਹਨ।'

ਇਸ ਕਥਨ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ।

10

ਭਾਗ—B

5. ਗਿਆਨ-ਮੀਮਾਂਸਾ, ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ
ਤੱਤ-ਮੀਮਾਂਸਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚਾਰੋ।

3, 3½, 3½

6. ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ, ਉਪਯੋਗਤਾਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਵਾਦ ਅਨੁਸਾਰ
ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ
ਵਿਚਾਰੋ।

5, 5

7. ਰੂਸੋ ਦੇ ਸਿਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਚਿੰਤਨ (ਵਿਚਾਰਾਂ) ਦੀ ਚਰਚਾ
ਕਰੋ।

10

8. ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ
ਦੀ ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

10

ਭਾਗ—C

9. ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

1. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਆਸ਼ਿਆਂ (Aims) ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦਰਜ ਕਰੋ।
2. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਆਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ?
3. ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ (ਨਿਸ਼ਾਨਾ) ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
4. ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਚਰਿਤਰ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
5. ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।
6. ਉਪਯੋਗਤਾਵਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਵਿਚਾਰੋ।

7. ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਵਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਵਿਚਾਰੋ।
8. ਟੈਗੋਰ ਵਲੋਂ ਸੁਝਾਇਆ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਢੰਗ ਕੀ ਹੈ?
9. ਟੈਗੋਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚਾਰੋ।
10. ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਰਜ ਕਰੋ।

10×3=30

ae

3,7

ain

2,8

Roll No. 10620

Total Pages : 8

6424/NK

O-12/2119

PEDAGOGY OF TEACHING

Paper-IV (i)

(Regular & Distance Education)

Semester-I

Time Allowed : 3 Hours] [Maximum Marks : 70

Note : Attempt **two** questions each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 10 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. Explain the concept of learning. Discuss the relationship between teaching and learning. 3,7
2. Name the various maxims of teaching. Explain any four maxims of teaching. 2,8

6424/NK/260/W/1010

[P. T. O.]

3. What are the principles of project method? Discuss the steps and usability of project method. 5,5
4. With suitable example from any of the teaching subject, explain Bloom's taxonomy. 10

SECTION—B

5. "A room without a book is a body without soul." In the light of this statement, discuss the importance of text book for teacher as well as for students. 10

- ✓ 6. What is the significance of Laboratory in the school? Explain the necessary equipments which are required for science/social studies/language (any one). 4,6

7. "The pivot upon which an educational system works is the personality of teacher." In the light of this statement discuss the essential characteristics of a good teacher. 10

8. Write advantages of following teaching aids in context with science/social studies/language (any one) :

(a) Flash cards

(b) Overhead Projector (OHP)

(c) Chalk board

(d) Gramophone.

2.5×4

Vocabulary

SECTION—C

9. Write short notes on the following :

1. Psychological principles of teaching (any two)
2. Significance of lesson plan
3. Heuristic method
4. Stimulus variation in classroom teaching

5. Characteristics of learning
6. Steps of Micro-teaching
7. Difference between examination and evaluation
8. Characteristics of a good teaching aid
9. Characteristics of text book
10. Assumed PK (Previous Knowledge) Testing.

10×3=30

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 10 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3-3 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਸਿਖਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਸਿਖਣ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। 3,7
2. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸੂਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ। ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੂਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 2,8
3. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਧੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹਨ? ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਧੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਦਮਾਂ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

5,5

4. ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਢੁੱਕਵੀਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਲੂਮ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—B

5. "ਕੋਈ ਕਮਰਾ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੈ।" ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
6. ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ? ਵਿਗਿਆਨ/ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਿਆ/ਭਾਸ਼ਾ (ਕੋਈ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ) ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਮਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 4,6
7. "ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।" ਇਸ ਕਥਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10

8. ਸਾਇੰਸ/ਸਾਮਾਜਿਕ ਸਿਖਿਆ/ਭਾਸ਼ਾ (ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ) ਨਾਲ
ਸਬੰਧਿਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਸਹਾਇਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ
ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਫਲੈਸ਼-ਕਾਰਡ

(ਅ) ਓਵਰਹੈਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (OHP)

(ੲ) ਚਾਕ-ਬੋਰਡ

(ਸ) ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ।

2.5×4

ਭਾਗ—C

9. ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

1. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤ (ਕੋਈ ਦੋ)
2. ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ
3. ਖੋਜਾਤਮਿਕ ਵਿਧੀ

4. ਜਮਾਤ-ਕਮਰੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਬਦਲਾਅ
5. ਸਿਖਣ ਦੇ ਲੱਛਣ
6. ਸੂਖਮ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਪੜਾਅ
7. ਇਮਤਿਹਾਨ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਚ ਅੰਤਰ
8. ਇਕ ਵਧੀਆ ਸਿਖਿਆ ਸਹਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ
9. ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ
10. ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਪੂਰਵ ਗਿਆਨ। 10×3=30